SCRIERI 3

Preotul Profesor DUMITRU STĂNILOAE

SPIRITUALITATE ŞI COMUNIUNE ÎN LITURGHIA ORTODOXĂ

Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române

Dacă se revoltă pentru ele, nu le găseşte nici un sens. Unii Îl acuză pe Dumnezeu pentru ele ca nedrept, sau Îl socotesc neputincios, uitând că prin aceasta Îi contestă însuşirile unui Dumnezeu adevărat, deci Îl neagă; alţii le atribuie proceselor naturii, contrazicându-şi afirmaţia despre perfecţiunea şi raţionalitatea ce trebuie să o aibă natura, pe care ei o privesc ca supremă realitate.

Adunarea fiinţelor umane în locaşul bisericesc propriu-zis are scopul să ajute, prin liturghia săvârşită în acest locaş, în sensul direct şi explicit al cuvântului, la împlinirea acestei liturghii a lor în sensul larg, în naosul cosmic.

2. Fiinţa umană ca biserică şi persoana umană ca preot al ei

Adunarea fiinţelor umane în biserica propriu-zisă le ajută acestora să-şi împlinească funcţia lor preoţească în cadrul creaţiunii cosmice, pentru că prin Liturghia din biserică ele realizează în fiinţa lor o înaintare explicită şi conştientă spre Dumnezeu Cel aflat pe Sfânta Masă din altar şi o înaintare sufletească a unora spre alţii. Dar nu ajunge ca credinciosul să înainteze numai în locaşul bisericesc spre Hristos cel din altar, ci trebuie să devină el însuşi locaş bisericesc propriu-zis spre starea preoţească – şi în calitatea aceasta putând să slujească lui Dumnezeu ca preot în creaţiunea cosmică.

El trebuie să dezvolte şi în fiinţa sa calitatea de biserică ce are în centrul ei pe Dumnezeu şi calitatea sa de preot ce slujeşte lui Dumnezeu aflător în altarul inimii sale[12]. Căci inima sa profundă, unde sălăşluieşte Dumnezeu de la Botez, e ca un altar pe care Se află acelaşi Dumnezeu Care se află şi în inima celorlalţi credincioşi şi la fundamentul creaţiunii, şi pe altarul locaşului bisericesc. Inimile pline de Dumnezeu se întâlnesc între ele ca unele ce se deschid

12. *Mystagogia,* loc. cit.

spre acelaşi infinit dumnezeiesc şi se scaldă în lumina Lui iubitoare fără să se contopească între ele şi cu El, se întâlnesc în acelaşi infinit care este şi fundamentul atotputernic al creaţiunii, şi infinitul spre care e deschis altarul sau locul cel înalt al locaşului bisericesc[13].

Dar în modul cel mai concret Se află Dumnezeu pe altarul locaşului bisericesc, căci aici Se află în mod nevăzut ca Fiul lui Dumnezeu, Cel care a venit la noi luând trupul nostru pe care, după ce l-a predat morţii pentru noi, şi a înviat cu el, ni-l împărtăşeşte plin de Duhul Sfânt nouă, unificându-ne cu El şi întreolaltă şi uşurându-ne prin aceasta şi realizarea văzută a unirii noastre între noi, căci El ni se comunică tuturor sub chipurile văzute de toţi ale pâinii şi vinului. Iar toate acestea le cunoaştem clar şi le primim toţi cei adunaţi în acest locaş prin unitatea credinţei.

Despre omul ca biserică a scris foarte lămurit Sfântul Marcu Ascetul. Omul credincios e şi el o biserică actualizată pe măsura credinţei lui, în care el însuşi oferă darurile sale lui Hristos. Dar ceea ce e de remarcat este că Sfântul Marcu Ascetul vede preoţia persoanei umane strâns legată

13. Avva Dorotei descrie această condiţionare a unirii fiinţelor create conştiente între ele de unirea cu Dumnezeu astfel: "Cu cât este cineva mai unit cu aproapele, cu atât este mai unit cu Dumnezeu. Pentru ca să înţelegem sensul acestor cuvinte, vă voi da o imagine luată de la Părinţi: presupuneţi un cerc pe pământ, adică o linie în cerc trasă cu compasul, şi un centru. Numim centru mijlocul cercului... Închipuiţi-vă că acest cerc e lumea, iar centrul, Dumnezeu; şi razele, diferite căi sau moduri de vieţuire a oamenilor. Când sfinţii, doritori de a se apropia de Dumnezeu, merg spre mijlocul cercului, în măsura în care pătrund în interiorul lui, se apropie de Dumnezeu, şi în măsura în care se apropie unii de alţii, se apropie în acelaşi timp de Dumnezeu, şi cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu, se apropie mai mult unii de alţii. Şi înţelegeţi că şi inversul e adevărat: când se întorc de la Dumnezeu, pentru a se îndrepta spre exterior, este evident că, cu cât se îndepărtează mai mult de Dumnezeu, cu atât mai mult se îndepărtează unii de alţii, şi cu cât se îndepărtează mai mult unii de alţii, se îndepărtează mai mult de Dumnezeu" (*Învăţătură de suflet folositoare,* Filoc. IX, la P. Miguel, *op. cit.*, p. 61).

şi dependentă de arhieria centrală a lui Hristos. E ceea ce are loc şi în Liturghia din locaşul bisericesc, unde Cel ce se aduce jertfă, pentru a se împărtăşi de ea cei de faţă prin preotul văzut, este Hristos, Arhiereul nevăzut. Şi acest fapt trebuie să-l vedem şi în Liturghia cosmică în care Hristos, Care e izvorul tuturor darurilor pe care noi le oferim lui Dumnezeu, după ce a devenit om, S-a făcut şi Arhiereul care le aduce pe ele, şi ne aduce şi pe noi Tatălui, ca dar, prefăcute în jertfa Lui, sau implicate în jertfa Lui, dat fiind că după ce El ne-a dat bunurile naturii şi pe unii altora ca daruri, noi am nesocotit datoria de a le aduce şi de a ne aduce lui Dumnezeu şi unii altora.

Sfântul Chiril al Alexandriei a stăruit asupra faptului că noi nu putem intra la Tatăl, deci nu ne putem mântui, decât în stare de jertfă curată, depăşind orice egoism. Dar această stare nu o putem dobândi decât în Hristos, Cel ce a primit crucea pentru noi renunţând la Sine. El ne ia în Sine şi ne prezintă Tatălui ca jertfă curată, eliberaţi de egoism, prin starea Lui de jertfă curată, izvor a toată iubirea. Dar se înţelege că El nu ne ia pe noi în Sine ca pe nişte obiecte, ci şi noi înşine trebuie să ne oferim, cu propria voinţă, în actul prin care ne oferă Hristos, sau ne dă putere să ne oferim împreună cu El. "După ce S-a ridicat din morţi, Emanuel, noul fruct al umanităţii întru nestricăciune, S-a suit la cer pentru a Se arăta acum pentru noi în faţa lui Dumnezeu şi Tatăl (Evr. 9, 24), desigur nu pentru a Se aduce pe Sine la vederea Tatălui (căci El este totdeauna cu Acela şi nu e lipsit de Tatăl ca Dumnezeu), ci mai degrabă pentru a ne aduce în Sine la vederea Tatălui, pe noi, care eram în afara feţei Lui şi sub mânia Lui din cauza neascultării... În Hristos deci ne dobândim putinţa de a veni în faţa lui Dumnezeu, căci El ne face de acum vrednici de primirea lui Dumnezeu, ca unii ce suntem sfinţiţi"[14].

14. *Închinare în Duh şi Adevăr*, cartea XVII, PG 68.

Deci noi am dobândit calitatea şi puterea de jertfă totală, nu lipsită de propria noastră libertate, în actul prin care Hristos ne ia cu Sine în jertfirea Sa, deci nu lipsiţi în acelaşi timp de calitatea de preoţi ai jertfei noastre, prin calitatea lui Hristos de jertfă şi de Arhiereu al jertfei Sale şi de izvor de putere pentru jertfirea noastră. "Căci jertfa noastră este primită şi place lui Dumnezeu, pentru patima mântuitoare a lui Hristos. Şi eu cred că aceasta este ceea ce a spus Domnul însuşi: "Fără de Mine nu puteţi face nimic" (Ioan 15, 5). Deci în buna noastră mireasmă (buna mireasmă a jertfei noastre, prin care depăşim egoismul nostru din iubire, *n.n.*) e amestecată buna mireasmă a jertfei lui Hristos, ridicându-ne împreună cu ea la Tatăl. Căci noi nu suntem primiţi altfel decât prin Hristos"[15].

Dar această dăruire sau jertfire a noastră lui Hristos, ca Arhiereu care ne aduce Tatălui, întemeind, susţinând şi ducând la eficienţă deplină preoţia noastră prin arhieria Lui, se face şi în interiorul nostru. În acest interior Se află Hristos ca Arhiereu al bisericii noastre lăuntrice şi împreună cu El suntem şi noi preoţi în ea. O spune aceasta Sfântul Marcu Ascetul, declarând că noi oferim lui Hristos, aflat în interiorul inimii noastre ca într-un altar, toate gândurile noastre din primul moment al apariţiei lor, înainte de a fi muşcate de fiara poftei sau a mâniei. Prin aceste gânduri noi trăim o viaţă lăuntrică închinată lui Hristos, dar în legătură cu lumea din afară, deci nu lipsită de efect sfinţitor şi asupra acesteia.

Căci în faptul că Sfântul Marcu Ascetul vede jertfele aduse lui Hristos de noi pe altarul inimii nu numai ca o aducere a fiinţei noastre, ci şi a tuturor gândurilor şi simţirilor noastre, el arată că noi nu trebuie să renunţăm la viaţa

15. *Ibidem*.

noastră în lume, ci să o închinăm pe aceasta cu toate cele ce le efectuează ea în lume ca daruri lui Hristos.

Cu alte cuvinte, preoţia noastră interioară, lucrătoare în biserica fiinţei noastre, Sfântul Marcu Ascetul o leagă de lucrarea noastră în lume, având să contribuim la sfinţirea acesteia sau la acţiunea noastră preoţească în creaţiunea exterioară. Totuşi, Sfântul Marcu Ascetul afirmă că Hristos arde "chiar aceste gânduri întâi născute, deci nemuşcate de fiara ispitelor păcatului, în focul dumnezeiesc, adică ne face să trecem prin aceste gânduri dincolo de ele în unirea cu Dumnezeu".

Sfântul Marcu ne recomandă ca pe altarul inimii să-l aducem lui Hristos nu lucrurile din afară, căci aceasta nu o putem face, ci gândurile prin care pornim la săvârşirea acţiunilor noastre referitoare la lucruri şi persoane din afară.

Dar iată cuvintele Sfântului Marcu Ascetul: "Templul (personal) este sfânta casă, care e zidită de Dumnezeu. Iar altarul este masa nădejdii aşezată în lăuntrul acestui templu. Pe această masă se aduce de către minte gândul întâi născut al fiecărui lucru sau împrejurări în care ajungem, ca un animal întâi născut, ca jertfă de ispăşire pentru cel ce-l aduce, dacă îl aduce fără pată.

Acest templu are loc în partea dinlăuntru a iconostasului. Acolo a intrat Iisus pentru noi ca Înaintemergător (Evr. 6, 20), locuind de la Botez în noi, dacă noi nu suntem creştini nevrednici (II Cor. 13, 5). Acest loc este încăperea cea mai dinlăuntru, cea mai ascunsă, cea mai curată a inimii. Dacă această încăpere nu se deschide prin Dumnezeu şi prin nădejdea raţională şi înţelegătoare, noi nu putem cunoaşte în mod sigur pe Cel ce locuieşte în ea şi nu putem şti dacă jertfele noastre de gânduri au fost primite sau nu. Deschizându-se inima credincioasă prin nădejdea amintită, Arhiereul ceresc primeşte gândurile întâi născute ale minţii şi le arde în focul dumnezeiesc, despre care a zis: "Am

venit să aduc foc pe pământ şi cât aş dori ca el să se fi aprins" (Lc. 12, 49)"[16].

Prin această liturghie interioară se realizează şi în biserica fiinţei noastre o unificare a tuturor mişcărilor şi tendinţelor omului credincios între ele, şi a lui cu Dumnezeu. Şi ea ajută, la rândul ei, la unificarea fiecărei fiinţe umane cu celelalte în Dumnezeu, în activitatea sa în cadrul creaţiunii cosmice, intensificând pe cea din locaşul bisericesc în sens strict, pe care, pe de altă parte, se susţine. Căci un om neunificat în sine – unificare ce nu se poate împlini decât în Dumnezeu – nu se poate unifica nici cu ceilalţi.

În acelaşi timp, aducând gândurile noastre despre lucruri lui Hristos, le întoarcem cu mulţumită şi curate Celui din care provin toate raţiunile lucrurilor, unificându-le din nou cu El şi, împreună cu ele, şi pe noi: "Ale Tale dintru ale Tale". Menţinerea raţiunilor lucrurilor în curăţia în care le-a creat Dumnezeu, prin aducerea lor lui Dumnezeu, a afirmat-o Sfântul Maxim Mărturisitorul. Prin aceasta noi înşine ne menţinem curaţi, neadăugând patima noastră la ele. Despre trebuinţa de a despărţi patima de înţelesurile simple ale lucrurilor Sfântul Maxim zice: "Înţeles pătimaş este gândul compus din patimă şi înţeles. Să despărţim patima de înţeles, şi va rămâne gândul simplu. Şi o despărţim prin iubire duhovnicească şi înfrânare, dacă voim" (*Capete despre dragoste* III, 43, Filoc. rom. II, p. 85). Iar despre curăţirea sufletului însuşi prin dezlipirea patimii de înţelesurile simple ale lucrurilor, tot Sfântul Maxim zice: "Necurăţia sufletului constă în a nu lucra după fire. Căci din aceasta se nasc în inimă gândurile pătimaşe. Şi lucrează după fire atunci când puterile pătimitoare (pasionale) ale sufletului, adică iuţimea şi pofta, rămân fără patimă în întâlnirea cu lucrurile şi cu înţelesurile (sau cu chipurile) lor" (*Capete despre dragoste*,III, 35, Filoc. rom., II, p. 84).

16. *Răspuns celor ce se îndoiesc de dumnezeiescul Botez*, PG 65, col. 996.

Dar ca şi Sfântul Marcu Ascetul, care vede chiar o ardere a gândurilor curate în oferirea lor lui Hristos celui din inimă, tot aşa şi Sfântul Maxim cere o ridicare a minţii dincolo şi de raţiunile simple ale lucrurilor, într-o predare a sa însăşi lui Hristos: "Virtuţile despart mintea de patimi; contemplaţiile duhovniceşti, de înţelesurile simple; în sfârşit, rugăciunea curată (golită de orice gând, *n.n.*) înfăţişează mintea lui Dumnezeu însuşi" (*Capete despre dragoste* III, cap. 44, Filoc. rom., II, p. 85).

Dar lucrarea arhierească a lui Hristos din inima noastră nu se restrânge numai la primirea gândurilor noastre şi a fiinţei noastre înseşi, ci se arată şi într-o împărtăşire a noastră de El. Aceasta pentru că în orice iubire adevărată are loc o predare reciprocă. Iar împărtăşania este un act de reciprocă iubire între credincios şi Hristos. Sfântul Simeon Noul Teolog şi isihaştii, care au ajuns la o realizare culminantă a unirii cu Hristos, iradiind ca lumină în interiorul propriei lor fiinţe, vorbesc atât de predarea lui Hristos către ei, cât şi de predarea lor lui Hristos. În aceasta trăieşte omul cea mai negrăită taină.

În acest sens, Calist Catafygiotul zice: "Când tăşneşte în inimă, din adâncul profund al izvorului dumnezeiesc şi din vederea înţelegătoare, puterea Duhului, e vremea potrivită de a tăcea. Căci atunci se săvârşeşte în chip negrăit sfânta slujbă *(latreia)* şi închinarea minţii către Dumnezeu în duh şi adevăr"[17].

Şi mai direct vorbeşte despre această împărtăşire interioară Calist Patriarhul zicând: "Când mintea vede în Hristos adevărul în chip unitar (trecând peste mulţimea raţiunilor curate ale lucrurilor predate Lui, *n.n.*), e vremea de a tăcea (Eccl. 3, 7). Căci e vremea în care se bea nectarul dumnezeiesc al bucuriei şi al veseliei duhovniceşti; e vremea vederilor de taină şi a împărtăşirii de lucrurile mai presus de

17. *Despre viaţa contemplativă,* cap. 59, Filoc. rom., VIII, p. 472.

fire. De fapt, atunci mintea vede limpede potirul în mâna Domnului, plin de vinul amestecării neamestecate (al dumnezeirii şi omenităţii unite neamestecat în persoana, deci şi în sângele lui Hristos, *n.n.*), contemplă cât se poate de vădit turnarea din acesta în acesta (Ps. 74, 8, turnarea din Hristos, în noi – *n.n.*) şi cunoaşte lămurit că dragostea Lui nu s-a deşertat (Ps. 74, 8). Căci străfundul revărsării bunătăţii dumnezeieşti şi, aşa-zicând, adâncul bogăţiei şi capătul harului nu se descoperă nimănui din noi în viaţa de acum, chiar dacă s-ar învrednici de cel mai înalt urcuş spre Dumnezeu şi de cea mai mare îndumnezeire. Căci capătul şi desăvârşirea se păstrează tuturor spre împărtăşire în veacul viitor"[18].

Hristos ni Se dăruieşte nu în mod simplu, ci cu sângele Lui cel vărsat pe Golgota pentru noi, cu sângele care păstrează în el dispoziţia în care S-a predat pe cruce Tatălui pentru noi. Căci dăruindu-Se atunci pentru noi, a făcut-o ca să ne dăruim şi noi împreună cu El Tatălui, dar noi încă nu ne-am deschis ca să-L primim. Acum, deschizându-ne Lui, ni Se dăruieşte în parte şi efectiv fiecăruia. Şi precum cine dă sângele său altuia îi dă viaţa sa cu tot ce e propriu celui ce i-l dăruieşte, aşa ne dă Hristos viaţa Sa, dăruindu-ne sângele Său. Şi pentru că sângele Său e curat de orice patimă (sufletească), ne dă şi nouă o dată cu acest sânge curat viaţa Sa curată şi veşnic durabilă, unită cu a Tatălui, mântuind viaţa noastră de orice boală a păcatului şi întărindu-ne, când Dumnezeu vrea să mai trăim pe pământ, chiar trupeşte (I Cor. 11, 30).

Dar împărtăşirea de Dumnezeu e însoţită totdeauna de simţirea că ceea ce se primeşte, oricât de bogat ar fi, e numai o mică parte din bogăţia nesfârşită a vieţii dumnezeieşti. Sfântul Simeon Noul Teolog a redat pe larg această experienţă, pe care o facem de altfel şi în împărtăşirea de

18. *Capete despre rugăciune,* cap. 55, Filoc. rom., VIII, p. 328-329.

cunoaşterea realităţii create, sau de unirea prin iubire cu fiinţa umană:

"E totul recapitulat, după părerea mea, în ceea ce se vede.
Dar nu desigur după fiinţă, ci prin participare.
De fapt tu aprinzi un foc de la un foc.
E focul întreg pe care îl iei.
Şi totuşi focul rămâne neîmpărţit, fără a fi pierdut nimic"[19].

Nici în locaşul uman al lui Dumnezeu, nici în cel cosmic, nici în cel liturgic propriu-zis, împărtăşirea de Dumnezeu nu poate ajunge la capăt. În toate aceste locaşuri ale lui Dumnezeu, împărtăşindu-ne de El, experiem infinitatea Lui. În toate ne întâlnim cu infinitatea, căci împărtăşindu-ne de El ne dăm seama că viaţa Lui depăşeşte infinit ceea ce putem primi. Şi aceasta întreţine setea noastră de a primi tot mai mult din El.

Sfântul Simeon Noul Teolog zice iarăşi:

"Când eu beau, însetez...
Eu doresc să am şi să beau tot,
Dacă e cu putinţă, toate abisurile...
Dar nefiind aceasta cu putinţă,
Îţi spun că sunt totdeauna însetat...
Deşi gura mea e plină totdeauna de apa care curge,
care se revarsă în pâraie.

Când văd abisurile, mi se pare că nu beau deloc
Deşi apa e toată în gura mea,
Pentru că eu doresc să am tot,
Eu sunt totdeauna un cerşetor,
Când posed totul cu adevărat,
Fiind unit cu puţinul pe care-l beau"[20].

19. *Imnul I,* în *Imne (Hymnes),* Sources Chrétiennes, vol. 156.
20. *Imnul XIII, op. cit.,* p. 219.

Aceasta susţine creşterea noastră nesfârşită, dar mereu în Hristos. E o creştere întreţinută nu numai de primirea lui Hristos, ci şi de dăruirea noastră către El. Şi aceasta înseamnă creşterea prin iubire şi în iubirea care nu se satură niciodată. Iar noi creştem în iubire dând şi primind. În măsura în care dăm, primim, şi în măsura în care primim, dăm. Dar noi dăm numai din puterea a ceea ce primim din El.

Dacă înaintarea creaţiunii ca întreg spre desăvârşire în timpul de faţă nu este în învăţătura creştină atât de clară, dat fiind sfârşitul prin care avem să trecem spre a ajunge la o desăvârşire în Dumnezeu, sau la o desfiinţare totală a distanţării de Dumnezeu, aceeaşi învăţătură dă ca un fapt deplin clar desăvârşirea noastră în viaţa viitoare. În acelaşi timp e un fapt nu numai clar, ci şi verificabil prin experienţă, înaintarea spre desăvârşirea duhovnicească a unora dintre fiinţele umane credincioase. Spiritualitatea creştină e în măsură să descrie şi etapele acestei înaintări a credinciosului singular. El parcurge un drum de purificare, ca să ajungă apoi la o tot mai accentuată unire cu Hristos.

Pe de altă parte, această înaintare, sau această liturghie personală, insul credincios nu o efectuează rupt de creaţiunea cosmică şi de comunitatea umană. Etapa curăţirii de patimi şi a deprinderii virtuţilor, ce culminează în iubire, şi a cunoaşterii lui Dumnezeu din creaţiune, din sine şi din semenii săi, se efectuează nu numai prin legătura cu Dumnezeu prin credinţă şi rugăciune, ci şi prin împlinirea datoriilor faţă de semeni prin lucrarea sa asupra creaţiunii.

Dar între insul personal şi creaţiunea cosmică şi semenii săi, primul loc îl ocupă familia lui. Căci înaintarea spre Dumnezeu nu e un privilegiu exclusiv al monahilor (de altfel şi aceştia au obştea monahală drept familie). Astfel persoana umană are datoria de a face şi din casa sa un locaş al lui Dumnezeu, prin care să înainteze spre unirea cu

Hristos, într-o slujire, sau într-o liturghie care să-l ducă tot mai aproape de El.

Membrii familiei sunt chemaţi să-şi dea în acest scop în primul rând lor un ajutor reciproc. Ei sunt chemaţi să-şi ierte unii altora greşelile ce le săvârşesc ca oameni, să se îndemne cu cuvântul şi cu pilda la ferirea de lucruri urâte, să se ajute în cele bune, să se îngrijească unul de altul şi să se îndemne cu pilda la rugăciune. Şi făcând astfel, ei simt cum înaintează spre Hristos. Sau pot experia că fără Hristos e greu să ducă o viaţă ferită de păcate grele, de certuri, o viaţă de pace şi bună înţelegere. Prin aceasta ei se întăresc şi pentru împlinirea datoriilor lor faţă de semenii din afara familiei, dându-şi pildă de purtare cinstită şi de împlinire a datoriilor, de activitate a lor în folosul societăţii. Îndemnul şi pilduirea aceasta sunt o datorie îndeosebi pentru cei cu o răspundere mai mare prin poziţia ce o deţin în familie, prin vârsta lor, printr-o stare mai avansată duhovniceşte. În felul acesta membrii familiei pot ajunge să vadă unul în altul lucrând pe Hristos însuşi.

Iar legătura lor cu Hristos şi înaintarea împreună în El în viaţa de familie şi-o întăresc ţinând legătura cu Hristos din locaşul Lui euharistic. Acolo pot cunoaşte clar şi pot pune mai mult la inimă îndemnul de pace şi de întrajutorare materială şi spirituală, ce li se dă necontenit, sau pot simţi întărindu-se în ei darul păcii şi al bunei-înţelegeri, mai ales prin desele cuvinte ale preotului ce li se adresează cu crucea ridicată: "Pace tuturor". Acolo, privind mereu la crucea prin care Hristos Şi-a dat viaţa Sa pământească din dragoste pentru ei şi împărtăşindu-se de trupul Lui răstignit şi de sângele Lui vărsat pentru ei, pot căpăta şi ei puterea, ca membri ai familiei, să-şi biruie egoismul şi să ducă o viaţă de pace şi de înfrânare de la toate pornirile şi certurile care îngreunează viaţa lor în familie, sporind între ei iubirea şi jertfelnicia.

B

LOCAŞUL BISERICESC PROPRIU-ZIS: CERUL PE PĂMÂNT SAU CENTRUL LITURGIC AL CREAŢIEI

În locaşul bisericesc Hristos continuă să săvârşească în modul cel mai direct toată lucrarea Sa mântuitoare sau sfinţitoare. Prin ea Hristos unifică cu Sine şi întreolaltă pe cei ce cred în El şi-i întăreşte spre lucrarea preoţiei lor generale în fiinţa proprie şi în creaţiunea cosmică. Astfel, prin ea Dumnezeu conduce creaţia spre unitatea ei desăvârşită, treimică, conducere care se înfăptuieşte prin dăruirea ei în Hristos lui Dumnezeu şi prin dăruirea lui Dumnezeu prin Hristos nouă. Locaşul bisericesc este centrul liturgic al creaţiei, sau locul central unde se săvârşeşte şi de unde se răspândeşte peste întreaga creaţie puterea mântuitoare a lui Hristos prin Duhul Său, sau prin energiile Sale necreate, şi prin aceasta se promovează înaintarea ei spre unitatea cât mai deplină. E o unitate imprimată de unitatea treimică, datorită unei tot mai accentuate penetrări a creaţiei de Sfânta Treime sau de puterea Ei care unifică persoanele în iubire fără să le confunde.

Locaşul bisericesc este spaţiul central al lucrării mântuitoare a lui Hristos, pentru că inima Liturghiei ce se săvârşeşte în ea este dumnezeiasca Euharistie, care constă în Taina prefacerii pâinii şi vinului în Trupul şi Sângele Domnului şi în împărtăşirea cu ele a credincioşilor. O mare parte din alte acte de cult săvârşite aici este alcătuită din celelalte Taine. Iar în Taine credincioşii primesc prin rugăciuni şi acte văzute ale preotului sau episcopului harul lui Dumnezeu, care – ca lucrare necreată izvorâtoare din fiinţa lui Dumnezeu – nu e despărţit de prezenţa iubitoare a lui Dumnezeu, în această lucrare aflându-Se Însuşi Cel ce lucrează.

În locaşul bisericii luând loc, în timpul Sfintei Liturghii, pe Sfânta Masă din altar, prin prefacere, însuşi Trupul şi Sângele Domnului spre împărtăşirea credincioşilor de ele,